

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Nyomtatás utca 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnak.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Év kezdetén.

(1905.)

Előttünk a jövődő beláthatatlan tengere, mögöttünk a múltak botlásainak fenyegető következményei, ez a jelen pillanatnak tartalma. Nem sok reménység a jövődő felől, annál több fenyegető árny a múltból. Temérdek feladat, mely megoldásra vár, s annyi bénító teher, seb, mely erőnket veszi.

A hívő lélek önkéntelen félelemmel menekül oda, a hol a fecske madár is oltalmat talál, az Úr házának meleg enyhelyére. A reszkető ember télve keresi az Örökkévalóság Urát, az idők változásának idején. Van-e menekvés aggodalmaink elől, lesz-e meghallgattatása annyi hő inának, mely a mai napon az ég felé repül?

Félek, hogy úgy találtatunk mint a választott nép egykor, a maga szabadulásának kezdetén; ott a veres tengernek partinál, hátában fenyegető ellenséggel, lelkén rabszolgaság ezer bilincsével; midőn a könyörgő szóra az Úr olyan kemény választ adott: „*Mit kiáltasz hozzám e népért!*“

Ha erős anyagi irányunkra gondolunk, mely szerint mindenki jóformán csak az egiptomi husos fazekak után vágyik, ha érezzük, hogy az üldözött szabad magyar ref. egyház fenéges hagyományairól elfelejtkeztünk s nem zeng többé ajkainkon az ének: „egy emberben se bizzatok!“; sziven talál minket is e szemrehányás.

Az új esztendő kezdetén magunkért és a népért mégis kiáltanunk kell.

Örökké élő szent Isten! ime a küszöbön állunk és zörgetünk. Elégeld meg immár vándorlásainkat és tévelygéseinket. Adj magyar hazánknak és magyar ref. egyházunknak szebb jövődöt, boldog új esztendöt.

Mezőtúr, 1904. dec. 31.

Gergely Antal.

Beköszönő.

Boldog új év kívánással köszöntöm e sorok olvasóit és jelentem, hogy a jelen számmal, melylyel a D. P. L. 25-ik évfolyamába lép, a lap szerkesztését és ezzel annak minden szellemi és anyagi gondjait vállamra vettem.

Három jelentősebb protestáns közlönyünk szerkesztése kerül az új esztendővel más kezekbe. Az idők súlyát mutatják e változások és a felvállalt teher nagyságát, melyet egykor oly hatalmas tehetségek, mint *Balogh Ferencz*, az élő kálvinista tudósok e prófétai szabású alakja, majd b. e. *Jóó István* e lapok alapítója, a szerencsétlen véget ért *Békési Gyula*, a feledhetetlen *Bacsoni Lajos* s több más jeleseink viseltek, és roskadásig emeltek.

E teher nagyságát állandó munkatársi, régebben szerkesztőtársi tapasztalataim alapján közvetlenül én is meg tudom ítélni.

Azért nem hallgatom el, hogy szerettem volna kitérni a nagy felelősségű állás és megpróbáltatás elől.

Hogy mégis itt állok, annak oka rendületlen hitem a gondviselés iránt, mely a templomi szószékben, tanári katedrán eddig is munkába állított s melynek parancsoló szavát ez új mezőn is hallom.

Jól tudom, hogy erőm feletti út áll előttem, de azt is tudom, hogy engedelmeskedni tartozom. Engedelmeskedem tehát szeretettel egyhá-

zam, az evangéliom és az emberi haladás ügye iránt.

Nagy célokért az élet se drága.

Nekem azonfelül a szolgálat módja is kedvemre van.

A reformátorok tették a sajtót az igehirdetés, az eszme valószínűsítés és a lélek megnyerés eszközévé. A sajtó azóta egy új kijelentés és a néma könyvek ékesszóló próféták. Minden lapunk egy új egyház, melyben a régi igazságok hirdettetnek s minden közlöny egy új központ, mely az egyházakat, azok vezetőit és tagjait magasabb egységbe foglalja, nemes erőfejtésre és sikeres szolgálatra képesíti.

Nincs oly magas szószék, melyről a hang megszébb elhathatna s nincs oly kicsinyke elfojtott sohajítás, melynek kérő, jelentő szózatát itt hallatlanná lehetne tenni. Miként az egyszerű csipke bokorból a Horeb hegyén, perzselő láng és vakító világosság csap fel a szürke ólom betűkből és az igazságkereső szivben az *Örökkévalónak* hangja rezdül. És én élénken érzem e csodás hatást, és arról is megvagyok győződve, hogy úgy külső, mint belső harcaiban, sőt mindennapi hétköznapi életében is egyházunk e hatalmas fegyvert nem nélkülözheti, hogy a mint a múltban a D. P. L. e küzdelemben nemes hivatást teljesített, úgy arra az előttünk álló jövőben is fontos hivatás várakozik. Sajtó nélkül nincsen köztudat, közvélemény nem ébred s nélküle a nép csak mozdulatlan tömeg.

Az nem változtat semmit a dolgon, hogy e

TÁRCA.

Vénfalussi Dániel levele a szerkesztőhöz.

Kedves Redaktor uram öcsém!

Nagytiszteletű esperes'komám uramtól hallottam a mi nap, hogy megint rá fanyalodott kedves öcsém a redaktorságra.

Tudván, hogy a jó emlékezetű Bacsoni Lajos idejében már egyszer megkóstolta a forró kását, nagyon csodálkozom rajta. Mert jól mondja ez az újvárosi nagy pap, hogy egyszer csalódnai becsületeség, másodsor vigyázatlanság, harmadszor . . . de tán kedves öcsém eddig csak a másodiknál tart, hát nem mondom tovább, hanem szerencsét kívánok hozzá.

Magamban azonban semmiképen sem javallom ezt a nyugós hivatalt. Olyan hamis időket élünk, hogy magunk sem tudjuk már, hogy mit szeretnénk tudni.

Legjobb ilyenkor kedves uram öcsém félre állani és szalonnát pirítani. Lám a jó Erőss Lajos öcsém is, pedig de igazán nekünk való tudós papi embernek teremtőzött, milyen gyönyörűséggel vágta oda a

kalamust, hogy még az utolsó számot is az új szerkesztő nyakába hagyta.*

Rossz prófeta legyek, de nem festem az ördögöt a falra, hátha nem is olyan fekete? Azután meg az is igaz, hogy soha sem volt még, hogy valahogy ne lett volna. Hanem az a Bánffy dolga sehogy sem fér a fejembe. Míg miniszter elnök volt és a congruát megcsinálta, és ezeket az Istentől elrugaszkodott pápákat és dászkalokat ráncba szedte, egészen nekünk való ember volt. De most, hogy azzal a nagy magyarsággal ákációzuskodik és a korpótléket rontja egészen elvette a kedvünket. Nem hiában, hogy Birta öcsém még a főkurátorságból is elakarja csapni. Ezt azonban még sem javallom, mert mi lesz belőlünk, ha Bánffyt, Degenfeldet, Fötvöst, Komjátit, Urayt meg a többi klerikálist mind kitudjuk magunk közül és oda ajándékozunk a pápistáknak? Maholnap magunkra maradunk, mint az egyszeri eszmadia, a ki azt kívánta, hogy maga legyen a vásárban s aztán úgy is lett, üssük hát őket, de ne nagyon, mert hátha a végén még nekik talál igazságuk lenni.

Semmi se bizonyos kedves öcsém, még az se, hogy semmisse bizonyos. Ez a politika meg épen

* Nem jól gyanítja kedves bátyám. Ez az új szerkesztő is a lap érdekében történt és Erőss azonfelül bőséges kárpótlást és fedezetet hagyott.
Szerk.

fontos hivatást a D. P. L.-al együtt egy egész sereg kisebb, nagyobb protestáns ujság, szak-közlöny; néplap s azok között újabban egy napi lap is végzi. Ezek mindmegannyi csomópontok, a melyeket a körülöttük levő vidék táplál s a melyek a külső részekben jelentkező életet fokozottabb hatásra képesítik és azt összefoglalják. Mennél felsőbbrendű a szervezet, annál több ilyen dúcokra van szüksége s mennél több ilyen központ létesült, annál inkább lehetséges az egységes irányítás, a mely egy magasabb vezetés feltétele.

Bármint álljon is a dolog, olyan hatalmas központi hely és kulturális góc pont, mint Debrecen, ezt a minden hatást összegyűjtő, minden életjelenséget összefoglaló, a ref. egyház lételevelével össze forrt agitationalis eszközt és élet-szervet nem nélkülözheti.

A magyar ref. egyház másutt is erős varakat emelt magának, másutt is erős karokkal és tagokkal rendelkezik; de szíve és igazi központja itt Debrecenben van, melyet régi híres iskolája, nagy népes egyháza, ez egyház szellemével és múltjával összeforrott városi köz és magánintézetei, gazdag magyar református vidéke századok óta vezető szerepre praedestináltak.

De a nagy magyar alföld s benne Debrecen még mindig kiaknázatlan kincsek mind a magyarság s mind a ref. egyház számára. Állam és egyház, mind versenyeznek abban, hogy elmellőzzék; de felemeli egy nagy erő, az élet és a szükség, s a magyarság érdeke, mely azt

huncut tudomány és nem nekünk becsületes kálvinista papoknak való. Azért bármit beszéljen is ez a sok véresszáju fiatal népség, én csak azt hajtom, hogy mi csak azt látjuk innét faluról, amit mások mondanak és csak azt halljuk, amit mások nem mondanak.

De azt már mindenütt beszélnek, hogy nagy tiszteletű Erröss öcsém vis-za lépett a főjegyzőségtől. Milyen kár, pedig épen rá szavaztam volna. Igaz, hogy a főkurátor, a ki amolyan mérges 48-as és klerikális pártit, Dicsőfit akarta. Valóságos szerencse, hogy az esperes komám uram eszünkbe jutatta ezt a derék Sass Bélát is, a kiről ihol majd elis felelőztünk volna. Milyen jó is, hogy az esperes a maga papjáról gondot visel, osztán ez a Bottyán, meg a beregiek és a szabolesiak meg épen ezért panaszkodnak. Nem értem a dolgot kedves öcsém, de az igazat megvallva mást sem értek én már és mást sem szeretek.

Teszem fel ezt a feldicsért kongruát. Meghalni sok, megélni kevés és aztán a hívek is rosszabbul fizetnek mióta osztják.

Azt se szeretem, hogy azóta a szolgabíró, meg a jegyző úgy parancsol velem, mintha én volnék a kisbíró vagy az árendás. Szentistván nap zászlót téssek, másnap bizalmat szavazzak és a többi. Fuvarról meg vacsoráról szó sincsen. A domestika és az államsegély pedig egészen megszűnt. Még a cigány-

követeli, hogy itt a magyar közmivelődés új központja építtessék, s hogy a ref. egyház leg-feltettebb s legmagasabb szervei itt, ahol legtöbb az erő, legtöbb az anyag, legtöbb a védelem, legnagyobb a siker lehetősége, Debrecenben létesüljenek.

Ezért küzdtek egyházunk jobbjai, a főiskola tanárai; ezért küzdött a D. P. L., annak nagynevű szerkesztői és munkatársai s azok között első helyen az elbucsúzó szerkesztő *Eröss Lajos* is, a D. P. L. második megalapítója, ez az önzetlen, nagytehetségű rettenthetetlen bajnok, kinek szolgálatai és érdemei nem lesznek elfelejtve... Midőn nyomdokukba lépek, tisztelettel meghajtom a magam kévét előttök; az elhunytak emlékéért kegyeletes koszorúba fonom, az élőket, a régi küzdőket, az új munkatársakat, a lap barátait és fentartóit szívből üdvözlöm s az *Isten* nevével új munkára és küzdelemre hívom.

Dr. Ferencsy Gyula.

Nagy iskolánk és az államsegély.

Tekintsünk előre, de ne felejtjük a múltat.

A most bezárult esztendő folyamán legelső főiskoláinknál, a debreceninél és a sárospatakinál, egyaránt felszínre került az évi államsegély igénybevételek kérdése.

Az igazgatótanács Sárospatakon ellenezte,

nek is fel nyílt a szeme. Hogy az ünnepet eljötték köszönteni, szokásszerint azzal biztattam őket, hogy majd be tudom a próventbe vagy domestikába. De nem igen akarták megérni velem. Minden képen úgy látom, hogy már ezek is a congruára utaznak.

Csak rosszabb lesz a világ kedves öcsém uram! sohasem hall az ember jót; csak ihol ni most mondja a harangozó hogy a krassói papnak ellopták a szép négy hizóját; az se esik ott meg tudom Debrecenben.

A traktus két nótáriusa meg menni akar, Torday is meg Szabó József öcsém uram is. Bezzeg ezek nem igen kapnak a hivatalon, de nem is eresztjük őket. Mikolából is elpályázék ez a szegény versatus Király Gyula. Elment Erdélybe, bortal se tudták volna megmarasztani. Hej kedves öcsém, itt vannak még amolyan igazi papgyilkos világi hitetlenek és kegyetlenek, hazaárulók, 48-asok, klerikálisok és rebelisek. Ide kellene amolyan vitéz legény, mint Pályi nagyságos uram, ez ám az ember öcsém, meg Tisza gróf, csak az kár, hogy nem papok. De majd el is felejtettem, hogy kurátor választás előtt állunk megint, számadás meg nincsen. Azonban ez nem nagy baj, tavaly sem volt, mégis megéltünk valahogy, esakhogy nem kell publikálni a dolgot. Ezt tartom én is és ezt kötöm még kedves öcsém lelkére és boldog új esztendőt köszöntve, vagyok öreg bátyja

Vénfalussi Dániel m. p.

Debrecenben javasolta az évi államsegély igénybevételeét.

Az egyházkerületi közgyűlések mindkét helyett, Tiszán innen és Tiszán túl, elutasították azt és pedig amott egyhangulag, emitt csak egyetlen szavazattöbbséggel.

A tiszáninenni egyházkerület egyhangulag hozott határozata után mégis oly erős hang keletkezett e kérdéssel kapcsolatban, hogy annak hullámai még a „Debreceni Prot. Lapba” is átcsaptak. Viszont az egy szótöbbséggel hozott tiszántuli határozatot, úgy látszik, az összes érdekelt körök, alkotmányos tisztelettel és megnyugvással fogadják.

A legőszintébb elismeréssel hajlom meg ez igazi alkotmányos felfogás és eljárás előtt s csak sajnálni tudom, hogy az nagyon sok emberünk-nél hiányzik.

Sárospatakon nem a tavalyi volt a legelső kísérlet az államsegély igénybe vételére, s bizonyára nem is utolsó az sem egyik, sem másik helyen.

Az óriási mérvben fokozódó követelmények-kei és igényekkel mindinkább nehezebben lehet arányba hozni az önerőnkől előállítható teljesítményeket. Nagyon közeledünk ahhoz, hogy a hirt a végsőig feszítjük.

Éppen nem vagyok ugyan feltétlen ellensége a főgymnáziumok, esetleg a jogakadémiák részére igénybeveendő állami segítségnek, de a sárospataki főiskolára nézve, melynek tanárikara és fenntartó testülete, alig két évvel ezelőtt, éppen az államsegély kikerülése s a főiskola önállóságának megőrzése céljából inaugurálta az új-Vay-Mocsáry alapot s fordult ismét a református nagy közönség áldozatkészségéhez, — ez idő szerint *erkölcsi lehetetlenségnek* tartom az állami segély igénybevételeét.

A debreceni főiskola mai viszonyait közelebbről nem ösmerem. A vita folyamából, a szavazás eredményéből látom, hogy mindkét részről igen erős meggyőződés és nagyon hatalmas érvek harcoltak. Az eredmény itt is az állami segély elutasítása lett.

Mindkét egyházkerület, mindkét igazgatótanács, nagyon természetesen mindent elkövet, hogy főiskolája önállóságát, mondjuk: államsegélytől való immunitását továbbra is állandóan fentarthassa és megőrizhesse.

És ez nagyon természetes is, hiszen ez a két főiskola évszázadok óta a magyar református tanügy és művelődés zászlóvivője és vezére. A többi főiskolák, miután Enyed a teológiát elveszítette, sem történeti multra, sem sulyra, sem hatásra nézve nem mérkőzhetnek velők. A két ősi főiskola között nagyon természetesen a leg-nemesebb verseny fejlődött ki és áll fenn; egyik

sem akar a legkisebb dologban is a másik megett maradni. Ezt a két főiskolát az egész magyar reformátusság a magáénak szereti tekinteni s óhajtja, kívánja, hogy eddigi függetlenségökben, immunitásukban mindvégig megmaradjanak.

Megmaradhatnak-e csakugyan? biztos feleletet nem merek adni e kérdésre. A viszonyok sokszor erősebbek, mint az emberek.

Megemlékezem a pápai főiskola dolgairól. Először jogakadémiája sorvadt el; majd, hogy az évi államsegélyt kikerülje, valósággal öncsonkítást követett el, feladta tanítóképezdését; pár év múlva aztán mégis kénytelen volt az államsegélyt igénybe venni, de tanítóképezdését többé fel nem támaszthatja. Most már, mint államsegélyes főiskola él és virágzik; Dunántul úgy tartják, hogy szelleme ma is éppen olyan tiszta református szellem, mint volt az államsegély előtt s ezt nekem sincs okom és jogom kétségbe vonni.

Egészen mások ugyan a sárospataki és debreceni főiskolák támasztékai és erőforrásai, mint voltak a pápai főiskolái, de az is igaz, hogy amazoknak szükségletei is aránytalanul nagyobbak voltak s még inkább nagyobbak lesznek, mint emezéi voltak.

Sokan az 1848. XX. törvénycikkhez kapcsolják reménységök horgonyát, remélvén, hogy az akadémiai tanszakok részére e törvénycikk alapján és az önállóság legkisebb veszélyeztetése nélkül nyerhetünk, és pedig tetemes, sőt elegendő állami segítséget; magam részéről azonban, kivált a jelen szomorú viszonyok közepette, éppen nem tudom magamat e reménységgel éltetni.

Adja Isten, hogy mindkét főiskolánknak önállóságát és függetlenségét megőrizhessük és megtarthassuk; magasra fejlesszük, és pedig ne csak esztendőről-esztendőre, ne csak évtizedről-évtizedre, hanem századokról-századokra is!

Adjon Isten ehhez áldást és segédelmet; közelebből adjon hazánknak, egyházunknak, hű református népünknek — boldog új esztendőt!

Kassa.

Révész Kálmán.

A debreceni református Kollégium adattára

azaz

a Kollégium története adattári alakban.

(Folytatás.)

3. Az angol nyelv. Az angol nyelv művelésének meleg barátja Könyves Tóth Mihály debreceni lelkipásztor az olműei és josefstadi várfogságból hét évi szenvedés után kiszabadulván, közhivataltól el-

tiltatva élt Debrecenben, szülőföldén 1856—1863-ig, mint egyházkerületi levéltárnok, majd püspöki iroda vezető Balogh Péter oldala mellett szolgált; azután mint karcagi lelkész és esperes az egyházkerületi tanügyi bizottság tagja. Megragadta a szinte joesfstadti fogolynak Nagy Sándornak körünkbe érkezését, a ki a 3 élő nyelv birtokában volt. Azon rokonszenven, mely a cs. kir. Nyiltparancs alatti küzdelemben az angolok részéről ügyünk iránt nyilatkozott, szinte hatott a kedélyekre. K. T. M. sugallatára nyert (1860.) csakugyan Nagy Sándor alkalmazást, és nemcsak a francia nyelvet, hanem szabad választású tantárgy gyanánt az angol nyelvet is tanította, amaz a gymnasiumban, ezt az akadémiában.

A tanárkarok gyűlése nagyobb szabású kezdeménye (1872. ápril.), hogy „a főiskolában szükség van az új nyelvek állandó rendes tanárára“, mely székre ajánlja az eddigi működéséről jól ismert Nagy Sándor állandósítását gymnasiumi rendes tanári cím, fizetés, tanórai kötelezettség és tanári nyug- és gyámintézeti tagi jogosultság mellett egyelőre heti 12 órai elfoglaltatással. A korszerű indítványt a kerület 1872. augusztusi gyűlésében (188. sz. a.) elfogadta, egyuttal Nagy Sándort a francia és angol nyelv rendes tanárául megválasztotta, megerősítette. Évi fizetése 1000 frt; kotelessége a francia nyelvet három külön tanfolyamban heti 3—3 órán, az angol nyelvet két külön folyamban (kezdők, haladók) 3 és 2 órán adni elő. Az angol nyelv első tanfolyama a III. évi bölcsészekre kötelező tantárgy lett. A tanár órai száma a körülmények szerint emelhető, szükség esetén a német nyelvet is tanítani köteles valamelyik osztályban. (E. k. jk. 1873 : 41. sz.) Csakugyan a t. képzőben a német nyelv tanítására is alkalmaztatott.

E ténynyel az *élő nyelvek tanszéke* (francia és angol) létre jött s a tanár haláláig (1878.) fenállott mint rendes tanszék.

Az új tanszék pénzalapjáról következő intézkedést találunk. Az 1872 iki collegiumi számadásban külön vezetve van a „gymnasiumi alap“, mely állott a) a debreceni ref. egyház 1853-ban megajánlt évjáradéka 1260 frt. (o. é.) két gymnasiumi tanszékre, melyet azonban (1872-ben) nem birt, tehát külön alapul fogatott. b) Szentés városa alapítványi tőkéje az átalakításkor, 1050 frt., ennek évi kamatja 63 frt. A város ez alapítványt 1852. szept. 5. tette a debreceni tanoda részére, mely főgymnasiumként erősítetik meg; adta „míg a legfelsőbb felügyelet mellett önkormányzása megmarad.“ A tőke 1888. dec. 31. befolyt. E kettős alaplól fedezte a kollégium a) a gymnasiumi igazgató (210 frt), a rajz tanár (400 frt), a francia és angol nyelvtanár (250 frt.), az énektanár (400 frt.) évi fizetését. Nevezett két alap évi jövedelme a készpénzzel együtt 1341 frtot tett akkor.

Az új tanszék rendezésekor, a gymnasiumi alapból 300 frt. jöhetővén számításba csak, a 700 frt. pótlás a collegium tőke pénztárából tétetett folyóvá. (Főiskolai Számadás 1872. évi 77. l.) Az ezer frt. díj így lön megállapítva nevezetesen Nagy Sándor halála (1878.) után a Kerület a tanügyi bizottság meghallgatása után a megüresült új tanszék betöltését „a bölcsészeti tanszak végleges rendezéseig“ elhalasztá, addig nem „elkeülhetlenül szükséges; és segéd, vagy mellék tanári intézményhez fordult. (Ek. 1878 : 76. 77. sz.) A francia nyelvet *Bury György* 1885-ig tanította, ekkor jobbnak ítélték rendes tanárt szólni fel, így van ma is. Az angol nyelv pedig *Csiky Lajos*

theol. segéd tanárra (docens) bízott, aki Edinburghban húzamosabb ideig tanult. Ó heti 3 órán két tanfolyamban tanította azt oly órákban, mikor a hittanulókon kívül más tanszakú ifjak is hallgathatták. Jelentkeztek 47-en, az 1878/9-ik tanévre. Tőle egy másik theol. segédtanár az Edinburghban képezett *Bethlendi Endre* vette át 1880. 81-től kezdve az angol nyelv tanítását, miután *Csiky Lajos* mint a gyakorlati theologia rendes tanára 1881. szept. 11-ik foglalta el tanszékét. Az 1882/3-ik tanévről az akkori igazgatótanár (B. F.) szomorúan jelenté, hogy a 2-ik tanfolyam (a haladóké) mind az angol, mind a francia nyelvben szünetelt hallgatók hiányában s felhívta a felettes hatóság figyelmét javaslattételre, mert „e világnyelvek tudása nélkül a magyar protestantismus tudományos színvonala le fog süllyedni.“ (Akadémiai évkönyv 1883 : 10. l.) A következő tanévben is csak az I-ső tanfolyam nyitott meg mind két nyelvből az akadémián.

A kerület és a debreceni ref. egyház közös áldozatával az 5-ik theologiai tanszék rendszeresítettén (az ó szövetségi irás magyarázati), s erre *Bethlendi Endre* 1884/5-re beállítván, az angol nyelv tanítása ez évtől kezdve *Balogh Ferenc* theologiai rendes tanárra bízott, a ki a haladók tanfolyamát is megkezdette, s azóta tanítja.

Az egyetemes konvent által megállapított theologiai akadémia egységes új tanrendét a kerület 1884-ben (254 sz. a.) életbe léptette, mely szerint az angol, francia és német nyelv valamelyikét minden theologus, legalább egy éven át, tanulni s abból vizsgát adni köteles. Így van ez ma is. A tanulók szabadon választhatnak hajlamok szerint. Az 1885/6-ik tanév óta a német nyelv is előadatik az akadémián, mely nyelvet *Dr. Erdős József* theologiai tanár kezeli 1889/90. óta máig, aki 1888/9. tanévben foglalta el az új szövetségi irás magyarázati tanszékét. Mind a 3 élő nyelv buzgó halgatókat vonzott; az 1889/90-ik tanévben az angol nyelv két tanfolyamában (a 2-ik tanfolyam nem kötelező) 28, a franciában 19, a németben 13 hallgató volt. Az 1902/3. tanévben az angol nyelvre 34 (közöttök 5 joghallgató), a franciára 26 (közöttök 9 joghallgató), a németre 17 akadémiai tanuló iratkozott be. A tanulók számával emelkedőben van élőnyelvek hallgatóinak száma.

Az élőnyelvek önálló tanszéke megszűnt ugyan, csak a bölcsészeti fakultás létesítésekor állandó előszüksége a felállításnak; de az élőnyelvek tanítása nem szünetel: ugyanis a gymnasiumban önálló tanszéke van; az akadémiában 3 akadémiai tanár foglalkozik azokkal: a német nyelvért (heti 2 óra) 200 a francia nyelvért (5 óra) 400, az angol nyelvért (5 óra) 400; a gymnasiumban a franciáért mint mellék tantárgyért 400, a tanítóképzőben 600 korona jár évenként díj; így a collegium pénztára a 3 tanfolyamban 2000 koronát áldoz e célra.

40. Rajstanárok és rajstanttók.

Budai Ézsaiás, az elemi osztályok felügyelőtanára, irányozta, tanácsolta, pártolta azon művészi hajlamú tógás deákokat, kik a budai zsinatot követő föllendülés korában maguktól kezdték a rézmetszést tanulni, a püspökladányi születésű *Karacs Ferenc* térképrajzoló, hatására, aki innen margitai rektoriára távozott (1793. jan. 14.) 6 ik éves deák korában. A collegiumban „rézmetsző társaságot“ alakított *Erős*

Gábor (1794.), csatlakoztak hozzá Halász István, Papp József, Pethes Dávid deáktársai, s az általuk készített „Oskolai Uj Atlász” című munkát 1800-ban ki is adták nyomtatva a Kollégium használatára. Ez önként vállalkozó társaság tagjainak jutalmazásáról a tanárkar (1801. decemberi ülésében) gondoskodott, a körülmények szerint s a szegény sorsú, de alimizsnára méltó ifjak számára néhai Kozma István özvegye Jenei Mária által küldött 177 frtból: 40, 30 stb. frtból álló segélyt osztott ki a társaság akkori 5 tagjának u. m. három metszőnek (Erős, Pap, Pethes,) és három rajzolóknak, (Kiss Sámuel, Kármán János, Mikolai Józsefnek). Fenállott e társaság 1812-ig (Lásd Dóczy Imrétől „Rézmetsző diákok” a debreceni főiskola 1894/5-iki Ertesítőjében, 160. l.) A tanárkar 1797-ben sürgette a térképek készítését, s kimondta „minden deáknak mappája legyen.” Ez megvalósult 1800-ban. Így a szemléltető tanítás egy lépést tett előre. Erős Gábor földrajzi térképeit 500 példányban átvette a főiskola 3 frtjával, (1807-ben) eladott 64 példányt ez évben. (Tkari jk.)

A kerület 1801-ben behozta a rajzitanítást a tantárgyak közé, fősürgetője volt Péchy Mihály mérnökari őrnagy, aki a kollégium építési tervét dolgozta. Az első tankönyvet „A rajzolás mesterségének kérdése” Sárvári Pál, a mértan tanára írta és bocsátotta ki tiz réztáblával Debrecenben 1804-ben, rajzolták a rézmetszeteket Lumniczer György János és Beregszászi Péter kollegiumi tanulók. Az első városi rajzitanár *Kiss Sámuel* (1811–1819) volt; özvegyétől Arvai Sárától férje rajzolatait és képeit a collegium vette meg (1821. szept. 300 frtért. Az álmosdi 2-ik tanügyi értekezlet (1816.) a rajzitanításról intézkedik, a 2. éves deákokra német vagy francia pótló tantárgyul is felveszi, azoknak t. i. akik ezen nyelveket már tanulták, vagy tudják; sőt *Kiss S.* megbízott, hogy tankönyvet írjon az építészetre. *K. S.* meghalt életének 38 ik évében Péterfia utcán 1819. márc. 23. Születése helye Nagykőrös, tanult ott, Debrecenben, Szebenben, Bécsben.

Beregszászi Pál mérnök, rajzitanár 1819–1858-ig, ekkor aug. 1. nyugalomba vonult. Született Debrecenben 1790. nov. 21. A rajzolás tudományos megállapítására szentelte életét Számos munkáival gazdagította a szakirodalmat, hat rendbeli művei közül felemlítjük „A rajzolás tudományának kezdete” Debrecen, 1822. öt réztáblával. „A szabadkézzel való rajzolás” u. o. 1823. tanítványai számára: „Csokonai Vitéz Mihály síremléke” u. o. 1860. „A tárgyaknak a látszás tudománya szerinti ismertetése és rajzolása” u. o. 1859. A helytartótanács 1819-ben nevezte ki építészeti felügyelővé és Debrecen városi rajzitanárrá. Erős Gábor réztábláiról 2000 példány ó-geografiai mappák készítésével öt bizta meg (1831. April.) a tanárkar, vele az alkut meg is kötötte. A rajzitanításra 1835-ben tanórák tűzettek, a felsőbb tanulóknak is, hetenként 2 órán alkalom adatott önkéntes tanulókként jelentkezésre. Beregszászi tulajdonképpen a városi rajziskolában neveztetett ki rajzitanárnak, de az általa szeretett főiskolában is tanított, még 1849/50-ben is voltak hallgatói a felsőbb osztályokban.

A nagyérdemű tanár 1865. aug. 9-én halt meg, s a Hatvan-utcai sirkertben pihen, hol megkopott síremléke ma is áll, kegyeletes gondozásra vár, annyival is inkább, mivel 1862. óta, mint a debreceni egyháztanács presbytere egyhangulag választá-

tott meg a főiskolai Gazd. Tanács tagjává, s ott buzgón szolgált; halála előtt pedig műkedvelői munkálkodása utolsó gyümölcsét: a főiskola, nagytemplom és a város rézmetszett ábráit főiskoláinknak ajándékozta, mely köszönettel fogadtatott. (Gazd. Tan. 1865. 206. sz.); özvegye pedig Palotai Asbóth Beáta asszony 1873. aug. 7. kelt végrendeletében a főiskolgi tápintézet pénztárát 1500 frttal gazdagította, mely alapítvány 1878-ban be is folyt.

A német (Entwurf-féle) gymnasium követelt berendezésével a rajz a gymnasiumban melléktárgyként szerepelvén 1853. óta. első rajzitanító lett *Bodnár Bénéámin* (1853–1856.), a IV. és V. osztály növendékei kötelezetten tanulták azt, fizetése 250 pengőfrt. a gymnasiumi alapból.

Kallós Kálmán rajzitanár következett utódaul. (1857–1873.) A rajzitanítás módjában újabb javítás létesült, az első tanterv olvasható a Kerület által megbízott Gazd. Tan. 1859. évi 181. sz. végzésében, a főbb újítások, éppen a rajzitanár előterjesztésére a következők: alapul szolgál az elemi rajzolás, mely az alapszabályokat öleli fel, ez hatályos előmozdítója az emberi általános műveltségnek, a mértan elemein kell kezdeni a tanítást; taníttassék a geometriai rajzolás a gymn. III. IV. V. osztályainak mint kötelezett tárgy hetenként egy-egy órán, évenként fokoztatban; a másik heti órán a földirati rajz; a tanítóképző növendékek az V. osztálylyal együtt tanulják. A VI. és fentebbi osztályokban az önként jelentkezők a rajzitanár vezetése alatt hetenként egy órán példányok után, képezzék magukat, a t.-képzőbeliek is idefogadtatván. A vizsgálatra minden tanuló a szebb dolgozatát beadja az igazgatótanárnak s a kerület által kinnvezett bizottság bírálja el, s a kiválasztott legjobb példányok a rajzteremben maradnak közszemlére, mint ajándékok. A *Kiss Sámuel* tanártól megvásárolt példányok — melyeket Beregszászi is használt, és beadott a könyvtárba, onnan kikeresendők. Ily módon a rajzitanár heti órái hétre emeltvén, fizetése 400 frtban szabassék meg. (Ek. jk. 1859: 129. sz.) A városi tanácstól kinyerettet a rajzitanár részére évi 5¹/₂ öl fialleték is (1863. után.) Rajzminták és rajzeszközök elhelyezése végett 4 láb hosszú és 3 láb széles asztal készült záros fiókokkal 1872-ben.

A városi tanács kérelmére a főiskolai rajztermet a városi iparos iskola részére vasárnaponként tartandó tanításra évi 100 frt fizetés mellett átengedte használatra a Kerület (1874: 33. jk. sz.) A buzgó *Kallós Kálmán*nak saját kérelmére külföldi rajz iskolák meglátogatására, a kerület a polgári iskola pénztárából 200 frtot utalványozott (Ek. jk. 1870: 139. sz.) Miután a közoktatási miniszter az aradi állami gymnasiumhoz öt rendes rajzitanárrá kinevezte 1873-ban lemondott, s Aradra távozott; ott halt meg 1877. december 26. Ő vette le a Vasárnapi ujság számára a tűzoltó deák társaság képét; és az ócska kollégium régi képét a lebontás előtt. (1869.)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencs
hittanár.

TANÜGY.

Egyházalkotmány — és iskoláink.

A valóban szabad alkotmányos élet fejlődésének ismertető jellemvonása a jogkiterjesztés, e nélkül csak névleges az alkotmányos élet, hamis — és álcázott egész működése, romlott a szelleme és hatá-
sában nem az az intézményes erő többé, mely üde s friss vérkeringésével életet visz és fejlődést biztosít a tovább haladás egész utvonálán.

No, már, ha így van, érdemes dolog lesz vizsgáló szemmel tekinteni a magyar református egyház alkotmányos életnyilvánulásaiba.

Nem valamely tanulmányyszerű bírálatot értek most ez alatt, hanem csak egy hírlapi cikk keretébe illő és tartozó vizsgálódást azon utba eső jelenségek felett, melyeket a napi események dobtak az utra, mint bizonyosságait a működő intézmények, talán egészen ségtelen fejlődésének.

A református egyház utolsó három évtizedes életének van egy szerencsétlen, káros nyilvánulása és ez nem más: *mint a habozás és a bizonytalan tétovázás*

Nem tudom, talán szegényebbek lettünk az eszmékben és holt pontra értünk e tekintetben, vagy a „szakszerűség“ átka megülte és szűkebb korlátok közé szorította a tehetség és vezető nagyság kiemelkedő törekvését? Elég az, hogy bár jeleink megsaporodtak s egy és más téren ki is tűnnek, valóban egyetemes értékű, nagyobb kaliberű vezető egyéniségre nem találunk, ki saját egyénisége, önálló gondolkozása, a tőle született teremtő eszme súlyánál fogva hatni, gyarapítani képes volna, sőt teremteni tudna is, akarna is.

Bármelyik oldalára tekintünk egyházunk alkotmányos életének, mindenütt korhadásszerű elmállást, az erős és céltudatos törekvésnek sok szomorú visszasságát tapasztaljuk, melyek építeni csak látszanak, de valóban a jövőre kihatólag építeni képtelenek, szervezni, tartósan erősíteni alig mernek valamit.

Sokszor ugylátszik, mintha minden munkánkat, melyet a köznek érdekében megköckéztünk, ez a néhány szó jelezne: *élni napról-napra a hogy lehet.*

Ez a vegetálás aztán senyveszti, sorvasztja egyházalkotmányunk oszlopait.

Miért nem tudunk ezen segíteni? Hova tűnt az őserő, mely egykor csodákat művelt, mely individualis hatalmát oly fényesen volt képes ragyogtatni?

Mivé lettünk? a hirneves protestáns szellem elköltözött tőlünk, mert gyengék, mert erőtlenek, lélek nélkül valók lettünk?

Micsoda átok ül fejünk felett, hogy nem tudjuk talpra állítani ingadozó életünket és nem szeretünk együtt akarni, együtt tenni, egy célfelé törni? . . .

Oh bizony, hamar hangzik a felelet e kérdésekre a szegénység, a szegénység oka mindennek.

Hát hiszen igaz, az anyagiak uralják ma a világot s aki e téren nem képes a versenyt fölvenni, az elvész, elmerül az ember áradatban, összetörik a haladás szekerének kerekei alatt.

Azonban kérdezem: miért engedték hogy a reform. anyaszentegyház így elszegényedjék? . . . Miért utaltuk koldus alamizsnára s miért adtunk kezébe vándorbotot, hogy arra támaszkodva utfelekre álljon s rimánkodva kérje az irgalomfalatot?

Kinek vagy kiknek büne az, hogy hozzászok-

tatták a mások kegyelméből való tengődéshez, megölték benne az önfentartó erő büszkeségét s nyomorult haszonleséssel váltották fel az egykori nyakas önérzetet? . . .

Oh irgalomnak Istene! . . . Kiket mernénk ezért számadásra vonni, mikor mindnyájan uszunk az árral, vagy legalább megnyugodtunk a változhatatlanban? . . . Mindnyájan oda állhatunk vezeklésre vervén, mellünket igaz bánattal: *mea culpa! mea culpa!*

A helyett, hogy követeltük volna ami nekünk jogos örökségünk, követeltük volna igazságnak érc-
kapukat ledöntő szavával: a helyett — mondom — odaállottunk „szegény“ megnyomorított lélekkel az ajtófelekhez és mohón kapkodtunk a hatalom fényes asztaláról ledobott morzsálékok után s belenyugodtunk a mesterségesen kialakított felfogásba, hogy t. i. *kegyelmi segély az, amit nekünk milliókra menő örökségünkől tengődésünkre kiutalnak.*

Oh, mint háborog lelkem, minden gondolatra, mely e sivar mezőre téved! . . . Mint kesereg gyötördik a tehetetlenség nagy terhe alatt, midőn én szegény alacsony sorsu, elvetetett református magyar érezni, látni, tapasztalni birom ezeket és nincs mód segítségre, nincs erő a régi önérzet felrázására nincs menekvés a végzet hatalma elől, mert a próféták hiányzanak s nem hangozik be a rettenetes pusztaságba az életet jelző, a jövőt biztosító *kiálti szó sem.*

Haladunk lefelé a lejön! *Alea jacta est!*

Még tényleg bennülünk az ősi hajlékban s úgy egyszer másszor parancsolunk, rendelkezünk; de ösztönszerűleg érezzük a *más kegyelmi segélyének* súlyát s nem merjük függetlenségünkben gyökerező jogainkat gyakorolni, csak a csendes *jóakarattal* meg szabott határok és keretek közt, mert hiszen aki mások kegyelmére szorul, az darab ideig fitogtathatja még a maga függetlenségét csengő-bongó szavakkal, de bizony tényleg nincsen az sehol. — Volt — és eltűnt.

A sok bátortalan kapkodás közben legtehetetlenebbül állunk az *iskolajog gyakorlásában.*

Iskolajog?! . . . Hát van még valami ebből? Hát a nép, a komoly gondolkozású református nép érezi-e tudja-e, mily fontos, nagyjelentésű joggyakorlás volt ez egykoron? . . .

Addig engedték e téren a dolgoknak kifelé való hajlását, addig hirdettük és sokszor komolyabb szükség nélkül engedték, hogy külső segélylyel támogassuk iskolai autonomiánk régi épületét, míg egyszer csak az idő szele megbontotta és részenként elhordja az ősi épület fedelét s nem jön annak segítségére a közönyössé vált nép áldozatkészsége, hanem egy külső hatalom tatarozgatja kegyelmi segélylyel, rávezetvén arra minden új cserép feltételével a maga befolyásának zálogját.

Valljuk meg különben, hogy a mai viszonyok közt és kívánalamak szerint nem is képes arra ma a protestáns népelet, hogy az iskoláit fentartsa és feljlessze, mert az anyagi áldozatot — mint óriási terhet — nem veheti fel vállaira az összeroskadás bizonyosságánál nélkül.

Nem is a mában, hanem a multban rejlik a hiba: abban t. i. hogy mikor még erősebb volt a protestáns öntudat és élt a szivekben az ősi intézményekhez való ragaszkodás érzete: senki sem számolt a jövővel és nem gondoskodott arról, hogy a református egyház (vagy prot.) megkapja és tisztán

azt autonomikus rendelkezése alá vegye azt az összeget, melyet az 1848. XX. t.-c. szellemének rendelkezése szerint megvárhatott és századokon keresztül a nemzet kulturális fejlődéséért teljesített nagy munkája és hozott áldozati fejében, szükségszerűleg meg is követelhetett.

A nagyobbakat megbüvölte a magyar állam-szeme jövőben csillogó nagysága és dicsősége s ezért lemondtak vagy legalább hallgattak mindenről; a kisebbek pedig érezvén az évről-évre szaporodó terhek nyomasztó súlyát, valamint az autonomikus joggyakorlatnak sajátos fejlődését, közönyösekké váltak s nem törődtek többé semmivel.

Egyházpolitikai téren ugyszólván vezető és küzdő sereg nélkül leptek meg minket a fejlődő események s azokból a magunk javára mit sem tudunk fordítani.

Most már kitérült, ott van előttünk az egész haretér, melyen mi önállóan nem küzdöttünk, csak tétováztunk, alkudoztunk s a legtöbb veszteség és szomorú rom mégis a miénk, nekünk akadt ott legtöbb megsiratni valónk.

Az iskolajog nagyon sok tekintetben és pedig a legfontosabb részeiben, csak külső hivalgás számba jön ma nálunk, hiszen a valódi „önrendelkezés” az az állam által megszabott szűk határok közt mozog minden földolomban, mert mint az egyh ker. gyűlésen elhangzott; „mi csak kopizáljuk” az állami tanügy rendelkezéseit és a legnagyobb bölcsesség mellett sem mehetünk bele önálló alkotások s reánk nézve célszerűbb tanítási rend megállapításába.

Az 1790/1-iki törv. azon rendelkezése, melyszert a protestánsoknak: „jogukban áll felsőbb és alsóbb iskolákat állítani s azokban a tanítás rendjét meghatározni”, régen kisszerű formalizmussá változott, melynek ma már egyedüli és legfőbb irányítója a „kopizálás”.

Hát azért bizony nem lehet lelkesedni és nem méltó átdolgozatokat hozni.

Szomorú és lehangoló ez a tényleges állapot; de még szomorubb és veszélyesebb az a közfelfogás, mely irányadó tényezőknél, egyházunk oszlopos emberéinél is hova tovább általánosabbá válik, hogy t. i. csak az eddigi móddal kiutalt államsegély, menthet, tarthat meg bennünket s az állami befolyásnak s ez által jogaink összezsugorodásának nincs reánk nézve semmi nagy jelentősége, veszedelem pedig ebből épen nem származhatik.

Hát mindenesetre szép ez a rendületlen bizalom és miután ez, meggyőződése annyi bölcs és tiszteltre méltó férfiúnak, a kik egyházi életünk fejlődését, iskolaügyünk fejlesztését csak egyedül ily módon látják biztosítva: feltétlen tisztelettel és bizonyos esodálkozással nézem az ő nemes buzgólkodásukat, az ügy érdekében kifejtett fáradozásaikat; de azt is kijelentem, miszerint én, a régi iskola hive, a református szellemnek abban az időben felnevelt egyik kicsiny és igénytelen porszeme semmiképen sem tudom megérteni azt, hogyha a jövőben gyarapodó idegen segélylyel hova tovább növekedik és nagyobb tért hódít magának a külső befolyás, mondjuk az idegen rendelkezés: hát ugyan miben nyilvánuland meg iskoláinknak református jellege és minémű lesz az az iskolajog, mely a maga erejét és vonzó hstalmát abban mutatta meg, hogy a legfelsőbb felügyeleti jog meghagyásán kívül más, idegen kéznek

ujjmutatását, rendelkezését nem ismerte és meg nem engedte?

Hát én ezt nem értem, bizonyára azért, mert nagyon kicsiny vagyok hozzá s a felszínre kerülő modernebb eszmékkel lépést tartani nem bírok.

Azt azonban úgy vélem, meg mások sem értik meg teljesen és hinni sem hiszik, hogy midőn már ma is vannak §§-ok a tanárok kinevezésénél, melyek „a veszélyes egyének eltávolítását követelik” hát ez reánk sohasem vonatkozhatik, mert példák intenek felénk a közel multból is, a mikor éppen az igaz magyar hazafiság tartatott „közveszélyesnek” és ez oknál fogva fokozták le gymnasiumainkat, üldözték népiskoláinkat, mint a magyarság mentsvárait és zsugorították össze a debreceni főiskola kollegiumi jellegét is?

Mennyi küzdelem, mennyi áldozatkészség kívántatott ahoz, hogy átéljük a nehéz idöket és sértetlenül kerüljünk ki a nagy harcából.

Ki mer felelősséget vállalni arra nézve, hogy nem jönnek ismét nehéz idők? hogy a magunk alkotta törvény és gyakorlat szövevényeibe nem fog belefojtani egy idegen erőszakos kéz? és ki merészel kockát dobni azon ősi institúció felett, melyet az ősök életök feláldozásával is megalkottak fentartottak és a mely felett mi utódok csak úgy könnyedén, hasznossági és célszerűségi tekinteteből felforgató vagy éppen megsemitő határozatot hozni talán jogosítva sem vagyunk.

Az államsegélylyel való bibelődés és e tekintetben a naponként tért hódító közfelfogás megpecsételte a református iskolák sorsát. Nem kell hozzá próféta hivatottság s mégis meglehet jósolni, hogy pár évtized, vagy talán még rövidebb idő alatt, különösen a református népiskolák eltűnnek a föld színéről, ha most rögtönösen nem találnak fel a vezetőket valami esodaszert, mert hiszen a nép szegény és közönyös, hamar lemond oly intézményről, mely teherrel nehezedik vállaira; más oldalról utasítva vannak a tanfelügyelők, hogy a fentartó felekezetek lehető mellőzésével az egyes községekkel lépjenek érintkezésbe s kössenek egyességet az állami iskolára nézve, a felekezeti fentartó testület aztán végezze el dolgát a maga hatóságával a mint tudja.

Ily módon létesülnek az állami iskolák seregesebbül a mi vidékünkön is, a mi természetes dolog, mert hiszen a magokra hagyott gyülekezetek és nép képtelenek önjelőlől iskolákat fejleszteni, színvonalon tartani s két kézzel ragadják meg az alkalmat, hogy jó iskolát nyerjenek s gyülekezeti életüket is megtarthassák.

Az állam szintén csak kötelességét teljesíti, midőn iskolák állításáról gondoskodik. különösen vegyes vidékeken s arra egyáltalában tekintettel nem lehet, hogy mi bizonyos hátrányt szenvedünk ily módon felekezeti szempontból, mert hiszeu tehetségünkben, módunkban állott volna, hogy érdekeinket nagyobb körültekintéssel védhető állapotba helyezzük.

Ki leszünk sajátítva régi tulajdonunktól szép csendnsen, de következetesen s mindezért csak magunkat okolhatjuk.

Iskolajogunkra sohasem ügyeltünk komolyan, rést üthetett rajta mindenki s mi áldozatul hoztuk egyszer egyik, másszor másik oszlopát. Ha ledőlt, hát a haldokló korszellem döntötte le s ebben megnyugodtunk. Eltűnve oda van.

Most már késő a felébredés. A hegytetőről megindult a rohanó kő, feltartóztatni nem lehet. Előbb kellett volna gátat kötni a lejtő oldalán.

Gondolkozzunk azért s próbáljuk megmenteni, a mi még menthető!

Sinka Lajos.

KÖZÉLETÜNK.

Egy keilemetlen ügy aktái.

Jegyzőkönyv.

Fölvétetett Debreczenben, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület 18/1904. számú végzésének 6. pontja alatt kiküldött zsinati igazoló bizottságnak 1904. október hó 4-én tartott ülésében.

Kiss Áron püspök és Lengyel Imre egyházmegyei gondnok elnökle. alatt jelen voltak: Dóczy Imre gymnasiumi felügyelő, Szele György egyházkerületi egyházi helyettes aljegyző és Sass Béla egyházkerületi egyházi helyettes főjegyző, úgy is mint az igazoló bizottság jegyzője.

c) tekintettel Lengyel Imrének, mint az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye gondnokának a bizottság ülésében előszóval történt hivatalos jelentés re, a mely szerint az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye világi pótképviselőjének Simon Károly hajduhadházi tanítónak zsinati képviselőül leendő igazolása ellen Zsigmond Sándor volt esperes egy beadvánnyal fordult a f. é. szeptember hó 8-án tartott egyházmegyei gyűléshez, a melyet az egyházmegye bizottságunkhoz terjesztett volna föl, — tekintettel továbbá egyházi törvényeink 65. §-ának 2. pontjára, valamint egyházkerületi közgyűlésünk idevonatkozó 53/1903. számú elvi határozatán: fölkéri az esperesi hivatalt hogy Zsigmond Sándor beadványát, valamint a reávonatkozó egyházmegyei határozat szövegét és Simon Károly kvalifikációs okmányait (tanítói oklevél esetleges érettségi bizonyítvány) bizottságunkhoz az igazolás kérdésének beható megvizsgálhatása végett beterjeszteni sziveskedjék.

Debreczenben, 1904. évi október hó 4-én.

Sass Béla s. k.
egyházkerületi egyházi helyettes
főjegyző.

Kiss Áron s. k.
püspök.

Jegyzőkönyv.

Fölvétetett Debreczenben, a tiszántuli ev. ref. egyházkerület 18/1904. számú végzésének 6. pontja alatt kiküldött zsinati igazoló bizottságnak Debreczenben, 1904. október hó 14. tartott ülésében.

Kiss Áron püspök és Lengyel Imre egyházmegyei gondnok elnökle. alatt jelen voltak: Dóczy Imre gymnasiumi felügyelő. Szele György egyházkerületi egyházi helyettes aljegyző és Sass Béla egyházkerületi egyházi helyettes főjegyző, úgy is mint az igazoló bizottság jegyzője.

A Zsigmond Sándor által hivatolt 53/1902. számú tiszántuli egyházkerületi elvi döntést, a mely szöszerinti szövegében következőleg hangzik: „Közgyűlésünk a tanügyi bizottság álláspontját, mivel a tanítóképezdét a gymnasium V—VIII. osztályával, a képesítő oklevelet az érettségi bizonyítvánnyal egyenértékűnek nem tekintheti, elfogadja s ez értelemben

mondja ki a határozatot, hogy a gymnasiumi igazgatótanácsnak, csak a tanítói oklevél alapján, a tanító tagja nem lehet“.

Zsinati igazoló bizottságunk, beható eszmecseré után, tekintettel a fentebb szöszerint idézett 53/1902. számú egyházkerületi végzés kategorikus rendelkezésére, a melylyel magát ellentétbe nem helyezheti, de tekintettel egyszersmind a jogegyeség biztosításának csakis illetékes törvénytárgyú útján megóvható fontos érdekére is, kimondja, hogy

Simon Károly zsinati képviselői mandátuma igazolásának kérdését függőben tartja, illetőleg eldöntés végett az illetékes tiszántuli egyházkerület folyó évi november hó 29. évi összeülő közgyűlése elébe terjeszti.

Sass Béla
h. főjegyző.

Kiss Áron
püspök.

Kivonat az 1904. évi nov. 29. egyházkerületi közgyűlés 228. sz. jegyzőkönyvéből.

Helyettes főjegyző bemutatja a 18/1904. számú egyházkerületi végzés 6. pontjával a zsinati képviselő igazolása végett az egyházkerületi elnökség elnökle. alatt kiküldött egyházkerületi bizottságnak folyó évi augusztus hó 27-én, október hó 4. és 14-én fölvett jegyzőkönyveit, megjegyezvén, hogy Simon Károly zsinati képviselőisége igazolásának kérdését a folyó év október havában tartott rendkívüli (zsinat-előkészítő) konvent is (31. jegyzőkönyvi számú határozatának 9. = g) pontja alatt) egyházkerületi közgyűlésünkhöz tette vissza.

Egyházkerületi közgyűlésünk a fölterjesztett jegyzőkönyvek tartalmát egyebekben tudomásul vevén a) Simon Károly hajduhadházi tanítót az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegye világi pótképviselőjéül ezennel igazolja s elrendeli az igazoló levélnek részére leendő kiállítását.

Egyházkerületek és az államsegély.

Tiszáninneni egyházkerület.

„A mi az akadémiai széknek azon nézetében nyilvánul, hogy az államsegélyt főiskolánk önállóságának kockáztatásával is sürgeti, azt igazgatótanácsunk, — mint az egyházkerület már több ízben kijelentett határozatával ellenkező törekvést és főként azon ténnyel, mely szerint az új Vay Mocsáry-alap létesítését épen a tanárikar kezdeményezésére határozta, — merőn ellenkezőt elvileg elutasítandónak véli.“

(A sárospataki főiskola igazgatótanácsának jegyzőkönyve)

* *

„Kijelenti egyházkerületünk közgyűlése, hogy az akad. tanári karnak a sárospataki főiskola feltve őrzött önállóságát kockáztató törekvéséhez egyáltalában, mint eddig, úgy ezután sem járulhat hozzá s kimondja, hogy még abban az esetben is, ha a sárospataki főiskola szükségleteinek fedezésére ilyen módon, t. i. az 1848. XX. t. c. alapján sem sikerülne a kellő segélyt megszereznie, a főiskola önállóságáról akkor se mond le, mert reménye s részben határozott biztosítékai vannak arra nézve, hogy azt minden körülmények között fenntarthatja.“

(1904. Egyh. ker. közgyűlés jkve. 35. sz.)

Tiszántúl.

Az igazgatótanács határozati javaslata :

„A mi a főgymnasiumnak és tanítóképzőintézetnek éppen egyházkerületünk határozata alapján kimutatott évi szükségletét illeti, egyházkerületi közgyűlésünk az igazgatótanács f. év július 11-én 50. sz. a. kelt felterjesztése alapján, az államsegélynek az 1883. évi XXX. t.-cikk értelmében leendő igénybevételét kimondván, utasítja az igazgatótanácsot, hogy az ide vonatkozó felterjesztést az állam kormányhoz nyújtsa be és a tárgyalásokat indítsa meg.“

Az 1904. november - dec. egyházkerületi közgyűlés jkv. 285. sz. határozati rész :

Egyházkerületi közgyűlésünk az igazgatótanács határozati javaslata első pontjának minden vita nélkül egyhangulag történt elfogadása az utolsó pont kapcsán kifejtett beható eszmésere után, tizenként közgyűlési tag irásban kifejezett kívánságára ez utolsó pont, illetőleg György Endre egyházmegyei gondnoknak e pont helyett indítványozott határozati javaslata fölött elrendelt névszerinti szavazás rendén, harmincegy szavazat ellenében harminckét szavazattal következő határozatot hozza : „Egyházkerületi közgyűlésünk, tekintve, hogy a debreceni főiskolánk korszerű fejlesztése kérdésében korábban elfoglalt álláspont érvényesítésére, mely a főépület kizárólag tanügyi célokra leendő átengedését tüzte volt ki feladatául, nem találta meg a kellő eszközöket és anyagi segélyforrásokat, elfogadja a kultuszminiszteri leirat-nyújtotta expedienst s egy új főgymnasiumnak a kilátásba helyezett 300,000 korona felhasználásával leendő építését, mely esetben a tanítóképző intézet a jelenlegi főépületben továbbra is elhelyezést találhat elvileg kimondván, megbizva az igazgatótanácsot, hogy az építkezés helyére nézve a gazdasági tanács meghallgatása után tegyen javaslatot. — a megfelelő tervekét és költségvetést, az állami szakértők közbenjöttével, készíttesse el s egyúttal az építkezés még hiányzó költségeinek, esetleg hasonló úton leendő fedezése iránt is tegye meg a kellő lépéseket. — Az igazgatótanácsnak azon további javaslatát, mely szerint az államsegély az 1883. közép iskolai törvény alapján állandóan is kéressék, illetőleg igénybevételessék, nem fogadja el egyházkerületi közgyűlésünk, hanem oda utasítja az igazgatótanácsot, hogy a jelen alapon *munkálja tovább a főiskola belső fejlesztését.*“

IRODALOM.

A „Magyar könyvtár“ 400. száma. Most mult hét esztendeje, hogy a Lampel-Wodianer-féle könyvkiadóhivatal tiz sárga borítékú füzetet küldött szét, melyekkel minden hűhó nélkül egy nagy dologra hívatott új vállalat indult meg : a Magyar Könyvtár. Tizenöt krajeárjával árulták e füzetekben a régi magyar írók klasszikus munkáit, melyek elé olyan emberek irtak bevezetést, mint Beöthy Zsolt, Bánóczy József, Négyesy László, új magyar belletristákat, akiknek sonat Rákosi Viktor nyitotta meg, és végre a legjobb külföldi prózairók és költők fordításait olyan írók tolasol, aminő Tóth Béla és Radó Antal. Radó volt megnevezve mint a vállalat szerkesztője is, és az első

tiz füzet listája megmutatta, hogy nemcsak nevé adta oda a vállalatnak, hanem elismert tudását és izlését is, a magyar és idegen irodalmakban való ritka tájékozottságát, nagy munkakedvét és munkarejét, amelyek az első tiz füzet óta esorbítatlanul szolgálták ezt a vállalatot, sikerről-sikerre vezetve azt.

S most, hét esztendő letelte után itt van előttünk a Magyar Könyvtár negyedik jubiláris füzete, a négyszázadik szám : Alexander Bernát ragyogó essayje Shakspeare-ről, méltó az eddigi jubiláris számokhoz melyeken Jókai Mór, Rákosi Jenő és Dóczy Lajos nevei fényeskedtek. Végig nézve ezen a hatalmas könyvgyűjteményen, örömmel kell eltelnie minden magyar embernek, aki szíven hordja nemzeti művelődésünk szent ügyét. Hiszen ki ne tudná, hogy a kultúra terjedésének milyen roppant fontosságu tényezője az, ha jó könyveket olvasó áron lehet a nép közé vinni! Ezek a kis sárga füzetek, melyek fillérekért árulták azt, amit azelőtt koronákért lehetett csak megkapni, beleviszik a magyar könyv szeretetét mindazokba a körökbe is, melyek csak igen szerény összeget költhetnek szellemi szükségleteik kielégítésére. A szegény diák, a szükösen éldegélő iparos, a kisfizetésű apró hivatalnok, aki eddig csak vajmi ritkán tévedt be a könyves boltba : azóta, hogy a Magyar Könyvtár megindult, lassan-lassan egész kis magánkönyvtárt gyűjthettek, s alig van magyar család, melybe ezek a füzetek újként meg ne találják volna. Hányszor hallatszott azelőtt a panasz, hogy a magyar könyv drága! Százezzeivel fogyott nálunk a német Reclam's Universal-Bibliothek, és tudunk elég példát arra is, hogy magyar emberek ennek a vállalatnak német fordításaiból olvasták Jókait vagy Mikszáthot, mert itt sokkal olcsóbban juthattak hozzá mint eredetiben. Most pedig megértük, hogy egyes könyveket még a német olvasmány felé hajló közönség is inkább magyarul vesz meg, mert a magyar kiadás az olcsóbb. (A most oly népszerű Cyrano de Bergeracot például a Magyar Könyvtár hatvan fillérért árulja, holott a német kiadás ára néhány márka, a franciáé negyedfél frank! Ha ezelőtt a vasuti kocsiban, vagy az orvosok várótermében olvasmányt szedtek elő az emberek, elüzni unalmukat : tiz közül hat esetben bizonytal van valamilyen olcsó német vállalat regényei kerültek ki a zsebekből : ma hál' istennek majdnem minden kézben egy-egy Magyar Könyvtár-füzet sárgállik. Már pedig aki így hozzá szokik az olcsó magyar könyvhöz, holnap meg fogja venni, ha módjában lesz, a drágábbat is. Az az író, akit a Magyar Könyvtár népszerűsített, számíthat rá, hogy egyebütt megjelenő munkái is kapósabbak lesznek, s így ez a vállalat nemcsak a kulturának szempontjából lett áldásossá, nemcsak a magyar szellemnek lett terjesztőjévé, hanem íróink érdekeinek is hathatósan előmozdítója.

Innen van, hogy alig van nevezetesebb szerzőnk aki a legnagyobb készséggel ne lépett volna a Magyar Könyvtár munkatársai sorába. Mert ez a vállalat nemcsak olyan munkákat kívánt közölni, melyeknek szerzői joga már elévült, melyet tehát ingyen adhat ki bárki is, mint ezt a hasonló külföldi vállalatoknál látjuk : hanem a mai irodalom legjelesebbjeit is megnyerte, kik részben eredeti művekkel, részben új műfordításokkal, részben régi írók magyarázatos kiadásainak szerkesztésével járultak hozzá a gyűjtemény gazdagításához. Az a névsor, melyre a Magyar Könyvtár távatkozhatik, igazán sokkal ékesszólóbb

hogysem kommentárra szorulna: ott vannak Jókaiival, Mikszáthtal és Herczeggel élükön a legjobb magyar elbeszélők; Ambrus Zoltán, Bródy Sándor, Bársony István, Ignótus, Kázár Emil, Kemechey Jenő, Kóbor Tamás, Kozma Andor, Murai Károly, Sipulusz, Szikra Szomaházy István, Tábori Róbert, Tutsek Anna stb. Ott vannak a költők: Abrányi Emil, Szabolcska Mihály, Heltai Jenő és maga a vállalat szerkesztője; ott vannak a drámaírók közül Dóczy Lajos, Rákosi Jenő, Tóth Kálmán és Tóth Ede, és végre ott vannak a vegyes tárgyú munkák sorában Apponyi Albert, Angyal Dávid, Balogh Pál, Beöthy Zolt, Berzeviczy Albert, Falk Miksa, Junius és sok más. És ezek közül egyik-másik nemcsak egy-egy, hanem számos munkával szerepel a lajstromban. Mikszáth Kálmánnak például majdnem összes nevezetes munkái megjelentek a Magyar Könyvtárban; A jó palócok, A tót atyafiak, Szent Péter esernyője, Az új Zrinyi-ász, Beszterce ostroma, Prakovszky, melyeket mint halljuk, több más is fog követni.

Csak a tanárvilág tudja igazában méltatni azokat a szolgálatokat, melyeket a Magyar Könyvtár egyebek közt az iskolának tett. Megbecsülhetetlen például a magyar történet legfontosabb forrásműveinek az a kiadása, melyet e vállalat megindított és melyben kiváló szakemberek adták ki Béla király névtelen jegyzőjét, Apor Metamorphozisát, a Bécsi Képes Krónikát, Cserei történiáját, Galeotto könyvét Mátyás királyról, Kézai krónikáját, Priskos rhetort, Rogerius mester énekét a tatárjárásról. stb

Ott van aztán, a nagyközönség mellett szintén az iskolára számítva, magyar és külföldi nagy írók, művészek monografiáinak sorozata: Beöthy Wesselényije, Alexander Shakspeareje, Dóczy Csokonaija, Radó Dantéja, Angyal Bethlenje, Junius Katona Józsefe, Keleti Markója. Ott vannak a főképp az iskolában olvasott latin és görög klasszikusok új fordításai, melyek majdnem kivétel nélkül elsőrangú munkák, mind olyképpen készítve, hogy a laikus nagy közönség is megszerethesse belőlük az ókori irodalom nagyjait.

A modern irodalmakból való klasszikus munkák közt ott vannak: Abrányi Byronja, Racineja, Rostandja és Maeterlinckje, Hevesi, Gabányi és Váradi Molière-fordításai, ugyancsak Váradinak két Schiller-darabja. Radó Antal, Telkes Béla és Mikes Lajos új Shakspeare-fordításai stb.

A modern elbeszélő irodalomnak is hány kiváló idegen íróját ismerte meg a magyar közönség e könyvtárból: Kipling Dsungel-történeteit, Wells fantasztikus regényeit, Conan Doyle remek detektiv-történiáit. Anatole France-ot, Pierre Lotit, Jeanne Marnit, Multatulit, Matilde Seraot, Zangwillt stb. akik közül nem egyet legelőször a Magyar Könyvtárban szólaltattak meg nyelvükön hivatott és lelkiismeretes fordítók, akik között Tóth Béla és Radó Antal mellett ott van Ambrus Zoltán, Szabó Endre, Ambrozovics Dezső, Mikes Lajos, Telekes Béla, Gábor Andor, Marquis Géza stb. stb.

Mily gazdagság az anyagban, mily céltudatosság a tervezésben, mily lelkiismeretes gondosság a kivitelben! A Magyar Könyvtár e hét esztendei munkássága máris mély nyomokat hagyott a közönségben és az iskolában egyaránt, s most, midőn negyedik jubiláris számát küldi szét, nem tehetünk egyebet, minthogy a legigazabb elismeréssel köszöntsük

e gyönyörű vállalat megteremtőit és kitűnő vezetőjét, és mindinkább növekvő sikert kívánjunk alkotásuknak.

B. D.

Szabolcska Mihály, a magyar kálvinistaság és a magyar költészet temesvári végvárában vitézkedő bajnoka, „Csendes dalok“ címen új könyvet bocsá tott országgá. Az a nemesség, egyszerűség, tiszta magyarság, varázsaiba ejtő kedvesség, ami országos hírnevének megvetette alapját, most is ott ragyog minden sorában. Világmegváltó szeretet, rejtegett hazafiúi bánat, a magyar nép életéből, lelki világából halászott drága gyöngyök: egységes költészetének legékesebb boglárjai. Olvasatok, magyarok vérbeli szeretettel!

Arany Jánosról és a bibliáról egy jeles tanulmányt írott dr. Pollák Miksa soproni rabbi, abból a tanúlt, lelkes sovén magyar héber fajtából, mely újabban nyelvtanainkat készíti, nyelvészeti és más komoly vizsgálódásainkat végzi, verseinket írja, lapjainkat szerkeszti. Ha így halad, nekünk maholnap nem marad csak a politika a közgazdasági tevékenység meg a nyilttér.

A mennyire sajnáljuk azért, hogy ezt a kálvinista papnak való tárgyat a mieink igyen elszalasztották, annyival inkább örvendezünk azon, hogy a magyar költő versei ilyen hivatott ismertetőre találta s hogy az egykori debreceni theologus nemes alakja a Szent könyvből kiáradó sugaraktól új fényt és új világitást nyert, hatásának esodás titka pedig új magyarázatot kapott.

A protestantismus története. *Rauvenhoff* híres hollandi tudós nagy munkája az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletének kiadásában a jövő év elején fog megjelenni. A fordítás munkáját *Bartha Dezső* tasnáti ref. lelkész és egyházmegyei főjegyző végezte. Ezt a bölcsészeti mélységgel párosult alapos történetet, melyet emelkedett felfogás, nagy tudás és megragadó művészeti előadás jellemeznek, melegen ajánljuk az érdeklődők figyelmébe. A 3 kötetes munka kedvezményes előfizetési ára 10 k. bolti ár helyett 5 k. A pénz 1905. febr. 5 ig Müller Béla erd. ref. egyh. kerületi értek. pénztárnokhoz Kolozsvár, Rózsa-utca 8. sz. a. küldendő.

Két philosophiai szótár. A böleseletnek a hegelianismus által kompromittált jó hírneve immár vissza van szerezve. A philosophiával való foglalkozás manapság már nem csak a speculativ főknek a szabadalma: sőt inkább minden művelt embernek belső szükséglete kell hogy legyen. A tudományval foglalkozó emberek pedig anélkül rendszeres gondolkodásra egyáltalában képtelenek. Bármely tudományágban munkálkodónak írásán mindig meglátszik a philosophiai iskolázottság hiánya. A lelkipásztornak nem csak általános műveltséggel kell birnia, hanem tudományval szakszerűen kell foglalkoznia. Ösmernie kell tehát a böleselet alaptogalmait s ha mélyebben akar járni, ezen alapfogalmak fejlődésének történetét.

Eme célok elérésében kiváló segítőre talál a jó philosophiai szótárban, amelyet irodalmunk — sajnos — még nélkülöz. De a német irodalom már

régen dicsekszik ilyenekkel. Az újabbak közül kézi használatra minden művelt ember számára különösen kettő válik be: a *Kirchner „Wörterbuch d. philosophischen Grundbegriffe“* című, melynek negyedik új átdolgozása kiadása most jelent meg csinos kiállításban (Leipzig, Dürr. Ára kötve 7. Márka). Az 587 oldalas könyv egy igen lelkiismeretes szerző műve Sokszor frappans rövidséggel adja meghatározását sok ezer böleseleti kifejezésnek, a melynek: substantia, kategoria, anyag, erkölcsiség, lélek, erény, szabadság stb. stb. Ezekről s a többi alapfogalmakról mindenki tud többet kevesebbet, de szabatos meghatározásukra mindnyájan igen sokszor rávagyunk utalva. Legtöbbször idézi Kirchner az előfordulási helyeket is, de általában egyszerűbb igényeket akar kielégíteni.

A philozófiával szakszerűen vagy mélyebben foglalkozók számára való az *Eisler „Wörterbuch d. philos. Begriffe“* című terjedelmesebb mű, mely két 746. és 941 lapos kötetből áll (Berlin, Mittler. Ára kötve 25 Márka) E roppant gonddal és ismerettel készült munka a német böleseleti irodalom egyik legjelentékenyebb terméke melynek II-ik egészen átdolgozott és kibővített kiadása a napokban jelent meg. Eisler bámulatosszorgalommal kutatta fel a philozófiai fogalmak eredetét és előfordulási helyeit a szerzőket német lelkiismeretességgel idézi, ughogy könyvében még az utóbbi hónapokban megjelent művek is idézve vannak. Az alapfogalmak keletkezésük és minden oldalú vonatkozásuk szerint vannak megvilágítva, ughy pl. az „Erkenntnisszónál, melynek szerző 13 sűrűn nyomtatott oldalt szentelt az összes ismeretelméleteket meg ismerjük, a szerzők saját szavaik alapján. Nincsen böleseleti műszó, melynek szabatos magyarozatát ne találánk, olyan előadásban, amely minden tanult ember igényének megfelel.

A böleselettel való foglalkozást és e szótárak valamelyikének használatát, a különböző igények szerint, minden tanult olvasónak melegen ajánlom.

Sáfrány Lajos.

Hegedűs és Sándor, előbb László Albert és társa könyvkiadó cégnek a „Debreceni Lelkészi Tár“ (Ev. ref. papi lexikon) II. kötetére vonatkozó, mai számunkban közölt hirdetésére, felhívjuk az olvasó közönség figyelmét.

KÜLFÖLD.

Külföldi szemle.

A hideg nyugodt angolok között elég változatos és izgalmas jelenetek között bucsúztak a reformátusok az elmúlt esztendőből.

A püspöki egyház benső rekatholizálása ugyan megállott, de a hatalmas épület és annak lakói két részre szakadtak. Azokra, a kik nyíltan csatlakoztak a pápistákhoz és azokra, a kik határozottan ellent mondtak annak.

Nálunk is szó esik néha arról, hogy mi lett volna, ha a mi őseink az egyházat plebánosaival, püspökeivel, kanonoki állásaival, birtokaival régi alakjában meghagyták volna és csak a dogmáit cserélték volna fel?

Mi lett volna? Az a mi az angoloknál, visszafejlődés, csakhogy sokkal hamarabb és sokkal alaposabban.

Ez a feleletünk azokra a gondolatokra és törekvésekre is, melyek itt köztünk egy államilag se gélyezett ref. püspöki egyházat szeretnénk. Pedig nagyon ez irányban haladunk.

Nem érnénk mi és a magyarság azzal semmit. A reformáció gyermekeinek, az új idők fainak el kell szakadniok a régi középkori világtól, annak intézményeitől.

Ezt vallják a büszke skótok is, a kik mint a szabad egyházak tagjai, a múlt évben érthetetlen és hibás bírói döntés folytán minden vagyonukat, templomaikat elvesztették, s mégsem esnek kétségbe.

Azt meg kell azonban jegyezni, hogy a nyertes állami skót ref. egyház, eddig tényleg egyetlen templomra s egy fillérenyi jövedelemre se tette rá a kezét s engedi, hogy a dolog békés kiegyenlítést találjon.

Francia országban sokkal nehezebb a helyzet. A protestánsok ott szembe kerültek a kor áramlatával és versenyt tiltakoznak a katolikusokkal az államot és egyházat szétválasztó törekvések ellen. De nem mindnyájan. A komolyabb rész nem törődik a politikával és bizik abban, a mi nekünk legfőbb erőségünk, az evangéliomban. Az, a ki az egyház sorsát az állammal és a múltó változó politikai irányokkal és törekvésekkel kapcsolja össze, ha győz is, elbuktatja az ügyet. Az, pedig a ki a Krisztusra épít és ahhoz ragaszkodik, megáll és megmarad.

Nagy tanúság ez nekünk, de *Németországból* más intelem is szól felénk.

Berlinben bankár és börze pénzzel, rendjellel s más efféle váltsággal fényes fogadalmi templomot terveztek és építettek. Az építés élén a császárnő udvarmestere br. *Mirbach* állott, de a dologból botrány keletkezett és *Mirbach* nak be kellett adnia lemondását. Ezenfelül még az egész nagy lutheránus egyház is szegyenkezik.

Svájcban egymásután több kiténő embernek temettek el. A vaadt kanti szabad reformátusok meg zsinatolnak, új egyházi alkotmányt és hitvallást készítenek. De erről más alkalommal.

Az Isten kegyelme őrizzen bennünket minden veszedelemtől

Vándor.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Uj esztendei népszokások.** Németországban ráértek arra, hogy komoly vizsgálódás tárgyává tegyék a nép közt fentmaradt régi pogány szokásokat.

Ilyenek a mi népünk között is feltalálhatók. A hold istenségére vezethető babonák mellett sok vidéki gyülekezetünkben felismerhetők a régi vallásos mithoszok nyomai.

Szatmárban, Beregben karácsony és ó év estéjén a fiatalság a tornyot kiviágítja, beharangoz és vallásos — hazafias énekeket énekel.

Ez a szokás, mely a régi nap és víz kultuszszal áll. vonatkozásban (dec. 21-én születik ujjá, a téli nap stb.) különösebben Erdélyben tartotta fel magát és erről Harmath Lujza a székelység hivatott ismertetője így emlékezik:

Egy ősi szokás áll fenn ma is az egész székelység földön Ó-év estéjén, mikor vége van a szokásos istentiszteletnek, az ifjuság összegyűl a korcsma vagy faluháza előtt s rudrakötött kendők és egy szalmacsutakkal — mely a haldokló évet ábrázolja — megindul a menet utcahosszat ki, a nagy mezőnek. Az ifjuság torkaszakadtából énekl:

„Uccu neked ó-esztendő,
Üssön beléd a szöszmenkő.
Elviheted, a mit hoztál,
Egyébb se volt bajnál-búnál,
Termés rosz volt, kevés a bor,
Szük a kenyér, nincs disznótor.
Nem siratunk rossz esztendő,
Verjen meg a nyírágseprő.“

Most aztán előveszik a szalmabábot és istenesen elpáholják „Nesze dög, nesze; rossz voltál.“ kiáltja az ifjuság, aztán tüzet adnak a báb alá és elégetik.

Eltették hát az esztendőt minden bujával bajával, most már a jobb jövő reményében vigan lehet kántálni.

Muzsikaszóval, ének- és vers-mondással tiszteli meg az ifjuság a falu gazdáit, mit amazok borral, pálinkával, kalácsal és pénzzel viszonoznak. Fel is hangzik a legénybíró ajkán minden ablak alatt:

Hallod-e te jó gazda,
Eressz münköt útunkra
Az Istennek áldása
Szálljon a te házodra.“

A többi folytatja:

„Mú héjában nem járunk,
Az a szokás minálunk,
Hogy bor, kalács, szalonna
Jusson zsebbe, kalapba.“

Persze meg is telik a zseb is, kalap is, meg a mi alatta van; a fő is. Éjfélre már jól elkészülve mennek ki a forráshoz, honnan a falusiak isznak és betömik tövissel, hogy a ki újév reggelén először bontja ki és merít belőle megkapja az aranyvi et, az életnek vizét, mely legénynek, leánynak nagy szerencsét hoz az új esztendőben.

Török is magukat a lányok, hogy ki legyen első a forrásnál. Mert csak az elsőnek hoz szerencsét. Vannak elegenden, akik csak lopják az álmod, hogy ők lehessenek pitymalatkor az első s mily keserves könnyeket facsar ki a csalódás.

Szentül megvan győződve az elkésett leány, hogy abban az évben nem kötik be a fejét, vagyis nem jut fejkötő alá, ami természetesen keserves dolog.

Újév reggelén első teendője az ifjuságnak hogy legény bíróvá válasszon maga közül.

Ilyen legénybírója minden valamire való falunak van a székelység földön. Egy a közigazgatásban ismeretlen hatalom, a falu ifjusági életében kiskirály, mely feltétlen ur mindenek felett.

Attól a perctől fogva, hogy a bojtos pálcát — mint hatalmi jelvényt — a kezébe adták, egy évig ő rendezi az ifjuság sorsát a faluban. Nála nélkül sem tánc, sem kalács, sem más egyéb multság nincs. Ő szerződik az egész ifjuság nevében az urasággal a kalácsok dolgában és ő a felelős, hogy a rend megtartassék s a szerződött napszámot pontosan leszolgálják az illetők. Ők dolgoznak, az uraság meg vasárnaponként — bizonyos meghatározott napokon — zenészeket ad és fizeti az engedélyt a multságához

A legénybíró ilyenkor nem csak felügyel a táncra, cigányokra, hanem szigorú rendet tart a jól felpálinkázott legények között. Az ő szava dönt mindenben és neki feltétlenül muszáj engedelmeskedni. Sok szolgabíró megirigyelhetné ezt a falusi hatalmasságot a tekintélyeért.

A legénybíró hatalma újévtől újévig tart. Az év első napján rendszeren a kocsmában történik a választás és bizony elégszer egy pár bevett fej, vagy eltört borda árán jut kézhez a bírói jelvény, a bojtos pálcácska. Dehát ez már így szokás, a magyar virtus valahogy, valamiképpen csak ki kell, hogy tőjön s egypár friss vércsöpp nem a világ.

Új évi kántálást, mely egész délig elhuzódik már az új bíró vezeti, Ő jár elől versben, éneken és rendszeren úgy el dédelgetik, — kivált a lányos házak — hogy ő maga sem tudja hogyan kerül haza. Dehát újév napján józan legénybíró, szégyene volna a falunak.

* * *

Midőn a cigányság és a szegénység új év alkalmával zenével, rigmusokkal ajtáikon zörget, a régi világ hagyományait követi, mely maga is elmúlt s melynek kívánsága is elmúlt. De vajjon elmúlt-e hát igazán? Erdély.

— Szatmári levél. Nagytiszteletű szerkesztő ur! Üdvözöljük mi szatmáriak e Lapok élén a Szatmári embert. Csak minduntalan látjuk, hogy Szatmármegyének nagy az exportja szellemi erőiben. De hát ennek a vármegyének aránylag nem nagy területén négy főgimnáziuma van, e mellett benépesíti a debreceni, sárospataki főiskolákat, a budapesti és kolozsvári egyetemeket. Nincs az országnak olyan vidéke, hol szatmári embert nem talál

nánk, és pedig előkelő állásban. Még a bihari származású miniszterelnök is eljött lakni három évre Szatmármegyébe, hogy megszerezze magának itt a szatmármegyei illetőséget. Debrecenben ugyan próbálják meg egyszer összeírni a szatmáriakat, a főispántól, püspöktől, főgondnoktól kezdve, a tanári, bírói, tisztviselői karban; megfogják látni, hogy exportunkkal nem vallunk szegényt. Dicselkedni nem szeretünk, nem is szoktunk. Onkéntelenül jöttek a fenti sorok tollunk alá. Nem dicselkedtünk el sem a debreceni, sem a központi lapokban, hogy mi végezzünk mi itt Szatmárban, mert valaminek a jó házi asszonyról nem beszél a világ, úgy nem akarjuk mi sem, hogy rólunk beszéljenek. Nem akarnánk, de azért beszélnek. Persze nem előnyünkre. Mert hát úgy jobban esik az embereknek. Mi ha szólunk, csak védekezünk, mert hát sok a jóakarónk. Isten éltesse őket! Nagytiszteletű Szerkesztő urnak egyenes felhívására lépek külső munkatársai közé s koronként ha egyebet nem egy-egy Szatmári levelet be fogok küldeni,* a miből annyit közöl, a mennyi jól esik, ha nem éri meg a nyomdafestéket, csak tessék félre tenni, nem vagyunk mi arrogánsak. Most csak arról referálok, hogy egyháztársadalmi téren mit csináltunk az utóbbi pár hónap alatt. Okt. 31-én kezdtük meg a téli félévi felolvasó estélyeinket. A Loránffy Zsuzsanna egyesület rendezett a főgimnázium tornacsarnokában három estélyt, díszes nagy közönség részvételével. Ez estélyek évről évre nagyobb közönséget vonzanak a Loránffy egyesület érdekkörébe. Ez egyesület a tanítónőképző intézet támogatására alakult s máholnap 10 ezer korona tőkéje lesz, melynek kamatát már a jövő tanévtől kezdve tanszékálapra fogja adományozni. A három estélyen felolvasott Biki K: kétszer, Osváth Elemér egyszer, közreműködtek Dr. Böszörményi Emil, Nagy Vincze, Litteráti Erzsike, Fogarassy Juliska, Kolozsváry nővérek, Kótai Mariska, Hajdu László, Veress Lajos. Van az egyesületnek egy vegyes énekkara, mely minden estélyen két műenket ad elő. Németiben rendeztünk négy vallásos estélyt, zsufolt teremben. Rendezett az egyesület karácsony szombatján egy szeretetvendégséget az egyházi levéltár nagy termében, a Szatmári és németi egyházak támogatásával; a választmányi hölgyek kiosztottak mintegy 300 szegény között élelmi szereket, ruhaneműket, pénzt, a miket a jószívű emberbarátok ajándékoztak. Az egyházi alapokból s a város 100 koronás adományából kiosztott a főgondnok s a szegényügyi bizottság a szegény tanuló gyermekek között 50 pár új eszmat és nagy mennyiségű ruhaneműt. Megható volt, midőn karácsony estéjén felzengett az egybegyűlt szegények ajkán a karácsonyi ének, a lelkészek imája s beszéde, mely alatt a szeretet könnyei ültek a szemekben. Örült a ki adta, örült aki kapta a szeretet adományait az Úr Jézus nevében. Ugyancsak rendeztünk Karácsony ünnepélyt a nőegyleti árvaházban Uray Gézáné urnó elnöklété alatt, hol szintén gazdagon megvendégelte az árvákat a jószívű közönség. Az árvák közül öten mondtak kis köszöntő verseket. Krisztus urunknak áldott születésén. Az árvákhoz Dr. Fechtel János, a közönséghez Biki Károly mondtak alkalmi beszédeket, melyek alatt mint gyöngyszemek hullottak a női könnyek s az elnöknő a meghatottságtól alig tudott néhány bezáró szót mondani, a jelenlevők mindnyájan fölemelő érzések között hagytuk

* Szívesen kérjük és várjuk.

Szerk.

oda az árvaházat. A városi szegények között a r. k. püspök és a káptalan is osztatott ki nagyobb összeget és tűzifát, maga a város is tekintélyes összeget, a jótékony nőegylet, az izraelita népkönyha, az Ezres asztaltársaság szintén nagyon sok szegénynek szerzett ünnepi örömet.

— **A D. P. L.-ra, a mely a jelen számmal** 25-ik esztendei pályafutását kezdi előfizetést nyitunk. A lap ára és iránya marad minden a régi. Csak a munka társak sorában lesz változás, a mennyiben a régi jeles erőkhöz lelkesedéssel mindenfelől újabbak is csatlakoztak.

— **Három kerület vezető lapja** eszerélt szerkesztőt ez új esztendőben. A Pesti P. E. I. L.-ot Hamar László, a S.-i Lapok szerkesztését pedig Rohoska József theol. tanár vette át. Kívánjunk nekik kollegialisan sikert és áldást.

— **A Debreceni Kollegiumnak** a t.-dadaí fekvőséggel és a városi házakkal együtt összesen 6.986,179 korona vagyon van. Ebből azonban ca. 1.400,000 korona az egyetemé és a kiegészítésre váró alapoké; 602,893 k és 77 fillér családi és ösztöndíj alap; 407,391 k. 59 f. meg konviktusi tőke pénz. Erre a nagy vagyonra, melynek jövedelme 578,437 k. és 29 f. a jelen iskolai évre a dologi kiadásokon kívül 40—50 tanárnak és kolleg. tisztviselőknak, 20 szolgának és 1319 tanulónak (228 jogász, 121. theol; 230 tanítóképezdész: 740 gymn. és gyakorló, tehát összesen mintegy 1400 embernek állandó tartása, ellátása, részben segélyezése nehezedik. A nagy teherhez, melyet az iskola emel, a nagy vagyon és jövedelem kevés és ma holnap teljesen elégtelen. Nagy alapítók, fejedelmil-g gondolkodó és rendelkező kegyesek hol késtek, hová lettetek?

— **Szomorú statisztika.** Kitérték a múlt évben a debreceni ref. egyházból és *róm. kath. lették*: Bozóki Róza, Szabó Andrásné Nyíri Rozália és leánya Szabó Boriska, Hajdu Mária, Balog Gáborné Kozma Eszter és 2 leánya Eszter és Róza, Grell Rozália, Barta Gyula szabó, Vizsolyi Lászlóné Nagy Iona, Tanka Róza, Arany Andrásné Bán Zsuzsána 2 leányával Annával és Máriával, Guthán Kocsis János, Függöben; Bakó Mária, Pál, Gyula, Mária gyermekeivel, Liszkai Eszter (15 + 4 = 19) *Felekezeten kívüli lett*: Rotenstein Amália. Összes veszteségünk az 1904. évben 20. Ezzel szemben által jöttek hozzánk: A „*Róm. kath. egyházból* Dénes V. György (visszatérő). Nagy Vilmos piarista tanár, Nagy Sándor, felesége Kósa Ida (s gyermekeik: Ida, Margit, Rózsa, Iona (visszatérők), Pál Mihály, Kormos Gyula hitelszöv. könyvelő, Viskovszki Imre géplakatos, özv. Sipos Mihályné sz. Gavalszki Mária gazdálkodó és leánya, Sipos Ilonka összesen 13, (közte 7 visszatérő). *Gör. katolikusoktól*: Sándor György, Pandig Lajos fodrász, Birkó János, összesen 3. *Ag ev egyházból*: Matolcsi Mária, Pap Róza, Dóczi Irén tanítónő, Springer Stefánia tanítónő, összesen 4. *Móz. vallásuakból*: Sámuel Mária, Elek Jenő gazdasági akad.

hallgató, Altman Béla vendéglős, összesen 3. A hozzánk áttértek összes száma 23. *Tiszta nyereségünk* 3, de ez az eredmény, ha a hozzánk áttértek közé számítva lévő 7 visszatérőt és a négy testvér felekezetbelit tekintetbe vesszük. Alapjában mégis szomorú statisztika.

— **Halálozás.** Lapunk zártakor vettük a szomorú hírt, hogy *Bencsik István* n.-paládi lelkész, a n.-bányai egyházmegye esperese dec. 30-án elhunyt. A temetésről, mely jan. 1-én leend, főtiszteletű püspök úr a megboldogult jóbarátja táviratilag intézkedik. Vigasztalást a pásztor nélkül maradt egyházaknak vigasztalást a nagy bánatra hívott szeretett papi családnak és tisztársaknak.

— **A Debreceni Zsoltárok** ügyében a tiszántúli ev. ref. egyházkerület népiskolai tanügyi bizottság végrehajtó bizottsága által 1904/1905. tanévre kibocsátott, értesítésekben a mint most látom a zsoltárok árai tévesen közöltettek. Van szerenésöm értesíteni a nagytsz. lelkész és tekintetes tanító urakat, hogy a mint a 1904/1905. tanévre szétküldött jegyzékemben is látható a 8-ad zsoltár ára közönséges kötésben csak 1.04 kor. a 16-od zsoltár ára közönséges kötésben csak —.76 kor. Ezenkívül a zsoltárok mindenféle kötésben és árban kaphatók. Szíves rendelésüket kérve, vagyok Debrecen, 1904. december 27. *Telegyi K. Lajos* utóda Eperjessy István a debreceni Zsoltárok bizományosa.

— **Orgona átadás.** Bakony-magyar szent-király község (Veszprém m.) temploma részére Ország Sándor rákospalotai (Budapest mellett) orgona gyá-

ros cégnél megrendelt új orgonát, f. hó 11-én adták át ünnepélyesen a közhasználatnak. Az orgona két testben van elhelyezve külseje diszes és izléses. Hangja igen kellemes és erőteljes, szerkezete pontos és zaj nélkül működő. A szakértő bizottság jegyzőkönyve alapján az orgona egyhangulag és teljes megaláztatással átvétetett.

— **Fogfájást és szájbüzt azonnal megszüntet** a „Plombus” amerikai ömplombázó szer. Bővebbet a lapunk mai számában közzétett hirdetésben.

Szerkesztői üzenet.

R. K. Kassa. A címmel magam is éppen úgy jártam, a mint látod. Szükségesnek láttam az illető végzéseket is közreadni. — **B. K. Szatmár.** Köszönöm, adom, várom. — **S. I. N.-Várad,** **K. B. Keér.** Soraitokat nem kaptam. Csak nincs valami baj? — **Dr. Baltazár Dezső** Bőszörmény. A mi késik nem mulik. A jövő számban okvetlenül jönnie kell. — **Sz. M. Temesvár.** Leveled közre akarom adni, de mást is várok. — **K. E. Kölcse.** Csak minél többet és a tárcba való kálvinista rajzokat is. — **V. I. Rév. O. I. Lázár.** A régi, hű munkatársaknak boldog új esztendő, friss munkakedvet. — **G. A. M. Tur.** Elnézést kérek, de szükség törvényt ront. Jobb egészséget. — **G. L. M.-Tur.** Megkaptam, köszönöm a jövő számban adom. — **R. I. Nagy Bánya.** Hogy is mondja a nóta: Sem híremet, sem levelet... A szerkesztő nem felejtethet és a megígért közleményt a jövő számban okvetlenül várom.

Tartalom-jegyzék: Év kezdetén. Gergely Antal. — Beköszönő. Dr. Ferenczy Gyula. — **Tárcsa:** Vénfalussi Dániel levele a szerkesztőhöz. Vénfalussi Dániel. — Nagy iskolánk és az államsegély. Révész Kálmán. — A debreceni református kollégium adattára. Balogh Ferencz. — **Tanügy:** Egyházalkotmány — és iskolánk. Sinka Lajos. — **Közzétettük:** Egy kellemetlen ügy aktái. — Egyházkerületek és az államsegély. — Irodalom — **Külföld:** Külföldi szemle. Vándor. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Hasznos és kell tudni mindenkinek,

hogy **Debrecenben, Piac-utca 51. sz.**

a Csanak fűszer üzlete mellett levő

Ruha Csarnok feloszlik

és az ott rakáron levő minden alkalomra szükséges

 férfi- fiu és gyermek ruha

mig a készlet tart mesés olcsó árért lesz eladva.

Mindenki ragadja meg ezen alkalmat **mert ott kevés**

pénzért nagy bevásárlást tehet.

PROTESTÁNS IRODALMI ESEMÉNY.

Mindenféle pályának megvannak a maga speciális szükségletei, melyek nélkül azon haladni, boldogulni nem lehet. A lelkészi pályának is éppen így megvannak a maga nélkülözhetetlen szellemi szükségletei. Ilyen tár a református papság részére a **Debreceni Lelkészi Tár (Gyakorlati Ev. Ref. Papi Lexikon)** melyhez hasonló még hazánkban ebben a nemből nem jelent meg, akár külső terjedelmének nagyságát, akár belső tartalmának gazdagságát tekintjük, amely a lelkészi pályára minden fázisára kiterjed s a lelkészi funkció minden ágát felöleli, úgy, hogy nem fordulhat elő a lelkész életében olyan eset, amelyre benne a lelkész megfelelő beszédet, imádságot, átvigasztást ne találna.

E tár I. kötetét 40 író támogatta a református papok és tanárok javából; melyet a kritika is, a közönség is a legkedvezőbben fogadott. Az I. kötetben a szerkesztő főgondját arra fordította, hogy különösebb alkalmi beszédeket és imádságokat adjon a papság kezébe, amikben — nagy a hiány. A most kiadásra megjelent II. kötet, a gyakorlati használhatóság szempontjából, olyan dolgozatokat hoz le, amelyek a napi szükségletre valók, de ezek mellett a Tár ama céljáról sem feledkezik meg, hogy lehetőleg a különösebb alkalmi papi funkcióra is közeljőn dolgozatokat.

Az eredeti papi dolgozatok mellett a **Debreceni Lelkészi Tár** kiváló külföldi írók műveit is közli. Az első kötet *Gerock* és *Bersier* után közölt, a II. kötet *Gerock*, *Monod*, *Zimmermann* után átdolgozva hoz egy pár igazán értékes beszédet. A túlnyomó rész azonban eredeti.

A második kötet írói a következők: *Bibliamagyarázatok:* Barakonyi Kristóf, Gulya György. *Ifjúsági istentiszteleti beszédek:* Adorján Ferencz, Bányai Sándor, Csizmadia Lajos, Lie. Rácz Kálmán, Sáfrány Lajos. *Közönséges egyházi beszédek:* Balogh Ferencz, Dr. Baltazár Dezső, Illyés Endre Lie, Lencz Géza, Lévy Lajos, Nánássy Lajos, Novák Lajos, Paulinyi Károly, Réz László, Sédivy László, Segesváry József, Vársárhelyi Boldizsár, Vértessy Mór. *Ünnepi beszédek:* Futó Zoltán, Garzó Gyula, Gulyás Benő, Gulyás Lajos, Illyés Endre, Jánosi Zoltán, Lie. Lencz Géza, Dr. Márk Ferencz, Szalóczy Pál. *Alkalmi beszédek:* Arany Gusztáv, Csécsi Imre, Hallgató János, Jánosi Zoltán, Kiss Aron, Kiss Ferencz, Madarász Imre, Nagy Károly, Novák Lajos, Olajos Pál, Ory Tamás, Révész Kálmán, Sass Béla, Soltész Elemér, Szele György, S. űies József, Szuhay Benedek, Székely József. *Keresztelési beszédek:* Kövendi Dénes, Nagy Béla. *Esketési beszédek:* Garzó Gyula, Győry Lajos, Kovács Lajos, Révész Kálmán, Szabó József, Szakács Imre. *Különböző imádságok:* Biky Károly, Dombay Lajos, Dr. Erdős József, Hetesy Viktor, Sulyok István, Szabó József, K. Tóth Kálmán. *Cura pastoralis:* Csák Máté, Csiky Lajos.

Ez a névsor maga beszél magáért, s kezeskedik a legteljesebb mértékben a **Debreceni Lelkészi Tár** magas szellemi színvonala felől. A szerkesztő sokat ad arra, hogy a dolgozatok lehetőleg népszerűek tehát bármely templomban elmondhatók legyenek. A **Debreceni Lelkészi Tár** szerkesztője S. Szabó József, debreceni főiskolai tanár egész tudását és becsvágyát beviszi a nagy vállalatba, hogy valódi hasznára legyen az a lelkészeknek. Ezen vállalatunknál *számítanunk kell a hazai protestáns Lelkészi, Segédlelkész és Theologus utakra, valamint világi egyházi nagyjainkra, hogy támogatni fogják bennünket és ezen művet megrendelve, lehetőleg teszik e vállalat prosperálását.*

A Debreceni Lelkészi Tár nagy nyolcadrét formában tizenkét kötetben, kötetenként 35—40 iv terjedelemben, finom famentes, simítatlan papíron, szép, éles metszésű betűkkel készítve, izléses és tartós, fekete diszes vászonkötésben jelenik meg a modern technika minden eszközének igénybevételével Évenként 2 kötet jelenik meg.

Hogy ezen hűzaggótló s a gyakorló lelkésznek minden szükségletét magában foglaló, díszesen kiállított gyűjteményt mindenkire nézve könnyen hozzáférhetővé tegyük, elhatároztuk, hogy azt **havi két koronás részletfizetésre is szállítjuk**

Debrecen, 1904. december 18. Kiváló tisztelettel

HEGEDŰS és SÁNDOR

előbb **László Albert és Társa**

protestáns theologiai könyvkiadó hivatala.

Rendeléshez kérjük ezen előfizetési ívet levágni és aláírva címünkre borítékban beküldeni.

ELŐFIZETÉSI-IV.

Hegedűs és Sándor előbb László Albert és Tsa cég Debrecenben, előfizetési felhívást bocsát ki a „**Debreceni Lelkészi Tár**“ (Ev. Ref. Papi Lexikon) c. műre. Szerkesztő: S. Szabó József. — a 12 kötet ára diszkötésben 120 korona. Megjelent az I. és II. kötet, a további kötetek körülbelül félévi időközökben jelennek meg.

Előfizetési feltételek:

A mű szállítatik:
a) kötetenként 10 k utánvétellel, *bérméntve*,
b) kötetenként folyó számlára,
c) havi 2 koronás részletfizetésre.
A fenti előfizetési feltételeket elfogadom, külön kikötést nem teszek és ezek alapján a teljes mű átvételének kötelezettsége mellett ezernél megrendelem a fentnevezett munkának

I—XII kötetét 120 kor. vételárért
II—XII „ 110 „ „ „
A nem kívánt módokat áthuzandó.

és kérem kötetenként 10 koronájával

a) utánvétellel *bérméntve*
b) folyószámlára
c) havi 2 kor. részletfizetésre
A nem kívánt módokat áthuzandó.
megküldeni.

A részletek minden hónapban a **Hegedűs és Sándor előbb László Albert és Társa** cég pénztáránál Debrecenben fizetendők mindaddig, míg a mű teljes vételára kiegyenlítve nincs. A részletek be

nem tartása esetén a folytatolagos kötetek a részletek pótlásáig visszatartatnak. A lejárt s le nem fizetett részleteket a cégnek jogában áll a Portókölség hozzászámítása mellett postai megbízással beszélni; a részletfizetések elmulasztása esetén a részletfizetési kedvezmény megszűnik és az egész mű vételára esedékessé válik.

Az első részlet a szállításkor utánvétetik.

Lakhely és kelet:

Utolsó posta és megye:

Név és állás:

Külön megjegyzés:

Fizetendő Debrecenben. Olvasható aláírást kérünk!

Az illeték-díjjegyzék 30. tétele értelmében bálve mentes.

Nyomatott Hoffmann és Kopp vitz könyvnyomdáában, Debrecenben, tópiac, a főpostiva szemben.